Wales Co-operative Centre
Canolfan Cydweithredol Cymru

Cyfarfod y Grŵp Trawsbleidiol ar Gwmnïau Cydweithredol a Chydfuddiannol, 30 Mehefin 2020

Cyfarfod rhithwir

Yn bresennol

Vicki	Roskams	Arweinydd Ymgysylltu	Cwmni Buddiannau Cymunedol Sefydliad Enbarr
Dawn	Dublin	Cyfarwyddwr	Unveiled
Michelle	Reid	Prif Weithredwr	Cartrefi Cymoedd Merthyr
David	Smith	Ysgrifennydd	Cwmnïau Cydweithredol a Chydfuddiannol Cymru
Eva	Trier	Cyfarwyddwr	Eva Trier Consulting Ltd
Tim	Hartley	Cyfarwyddwr	Co-op News
Martin	Downes	Swyddog Entrepreneuriaeth Cymdeithasol	Canolfan Cydweithredol Cymru
Carly	McCreesh	Rheolwr Prosiect Busnes Cymdeithasol Cymru – Dechrau Newydd	Canolfan Cydweithredol Cymru
Claire	White	Swyddog Monitro a Gwerthuso	Canolfan Cydweithredol Cymru
Rhian	Stone	Rheolwr Gyfarwyddwr	Pobl
Michelle	Francis	Swyddog Datblygu Menter	Cyngor Sir Penfro
Karen	Wilkie	Dirprwy Ysgrifennydd Cyffredinol	Y Blaid Gydweithredol
Marco	Gil-Cervantes	Prif Weithredwr	ProMo Cymru
David	Smith	Ysgrifennydd	Cwmnïau Cydweithredol a Chydfuddiannol Cymru
Dan	McCallum	Cyfarwyddwr	Awel Aman Tawe/Egni Co-op
Ian	Thomas	Prif Swyddog Gweithredol	Trivallis
Sarah	Owens	Ymgynghorydd Busnes	Canolfan Cydweithredol Cymru
Adrian	Roper	Prif Swyddog Gweithredol	Cwmni Cydweithredol Cartrefi Cymru
Sue	Thomas	Wedi ymddeol	Trysorydd Cymdeithas Iechyd Sosialaidd Cymru
Jessica	Thomas	Cymeradwywr Adroddiadau	GLI Gaming
Alan	Brunt	Prif Weithredwr	Cartrefi Cymunedol Bron Afon
Barbara	Lloyd	Ysgrifennydd y Gangen	Plaid Cydweithredol De-ddwyrain Cymru
Anthony	Samuel	Uwch-ddarlithydd	Ysgol Fusnes Prifysgol Caerdydd
Chris	Cowcher	Pennaeth Busnes Cymunedol	Sefydliad Plunkett
Sara	Burch	Rheolwr	Gateway Credit Union Ltd
Christopher	Hall	Cynghorwr Cyfreithiol	GLITEM, rhan o'r Weinyddiaeth Gyfiawnder (Gwasanaeth Sifil)
Mike	Erskine	Swyddog Cysylltiadau Cyhoeddus a Digwyddiadau	Canolfan Cydweithredol Cymru
Derek	Walker	Prif Weithredwr	Canolfan Cydweithredol Cymru
Dan	Roberts	Swyddog Polisi	Canolfan Cydweithredol Cymru
Glenn	Bowen	Cyfarwyddwr Menter	Canolfan Cydweithredol Cymru
Barbara	Lloyd	Cangen De-ddwyrain Cymru	Y Blaid Gydweithredol
Donna	Coyle	Cydweithredu i Ofalu	Canolfan Cydweithredol Cymru
Sarah	Evans	Cynghorydd Polisi ac Ymchwil Annibynnol	Canolfan Cydweithredol Cymru
Casey	Edwards	Cynghorydd Tai Cymunedol	Canolfan Cydweithredol Cymru
Bebhinn	O'Loingsigh	Rheolwr Hyfforddi	Bisley
Mark	Hooper	Cydweithredwr	Banc Cambria

Jack	Watkins	Swyddog Polisi	Y Sefydliad Materion Cymreig
Nisreen	Mansour	Swyddog Polisi	TUC Cymru
Paul	O'Hara	Ysgrifennydd	Drive, Cardiff Taxi Co-operative Limited
Sophia	Goard	Llysieuydd Meddygol dan Hyfforddiant	Betonica

Cyfraniadau gan y panelwyr

- *Dr Anthony Samuel, Prifysgol Caerdydd*
  Rhoddodd Dr Samuel gyd-destun i effaith argyfwng Covid-19 ar fentrau cymdeithasol ar lawr gwlad. Dywedodd, er gwaethaf yr amseroedd heriol, fod lle i fod yn obeithiol – mewn un arolwg barn, dim ond 6 y cant o'r cyhoedd ym Mhrydain a nododd eu bod am i'r economi ddychwelyd i'r un sefyllfa ag yr oedd ynddi cyn yr argyfwng. Awgrymodd, fodd bynnag, er y bu newid yn ein barn am yr economi, nad oes unrhyw sicrwydd y bydd yn arwain at newid parhaol. Cyfeiriodd Dr Samuel at waith Naomi Klein a'r syniad o gyfalafiaeth drychineb (*disaster capitalism*), a sut y bydd y disgwrs ynghylch ein heconomi yn parhau i gael ei dominyddu gan gorfforaethau mawr sy'n ceisio elwa ar yr oes gythryblus yr ydym yn byw ynddi. Dywedodd mai mater i ni yw sicrhau bod naratif newid economaidd yn gallu parhau.

  Nododd Dr Samuel ddiwydiannau penodol a allai elwa'n fawr o fentrau cymdeithasol a gwerthoedd cydweithredol. Un enghraifft oedd cartrefi gofal – maen nhw wedi bod yn ganolbwynt i'r argyfwng, a hyd yn oed cyn i'r argyfwng ddechrau roedd amheuaeth ynghylch pa mor gynaliadwy yw eu model economaidd. Erbyn hyn, gellir ystyried bod 50 y cant o gartrefi gofal yng Nghymru mewn cyflwr ariannol bregus. Ledled y DU, mae 120 o gartrefi gofal yn cael eu rheoli fel mentrau cymdeithasol, ac awgrymodd Dr Samuel y gall y rhain fod yn lasbrint ac yn enghreifftiau o arfer gorau ar gyfer modelau o gartrefi gofal sy'n seiliedig ar lesiant a gwerth cymdeithasol, nid elw, ar gyfer y preswylwyr a'r gweithwyr maen nhw'n eu cyflogi a'r cadwyni cyflenwi sy'n gweithio gyda nhw.

- *Nisreen Mansour, Cyngres Undebau Llafur Cymru (TUC)*
  Trafododd Nisreen y modd y mae argyfwng Covid-19 wedi tynnu sylw at anghydraddoldebau sy'n bodoli'n barod – gyda hen broblemau o ran anghydraddoldebau rhanbarthol a'r bylchau cyflog yn ymwneud â rhywedd a chymunedau BAME yn ymddangos unwaith eto yn ystod effaith argyfwng Covid-19 a'r ymateb iddo. Dywedodd fod undebau llafur wedi sôn ers amser maith bod yn rhaid i ni fynd i'r afael ag achos sylfaenol marchnadoedd llafur annheg, sy'n deillio o'r berthynas anghyfartal rhwng y gweithiwr a'r cyflogwr. Pwysleisiodd na allwn ddibynnu ar weithredoedd unigolion i ddatrys y problemau hyn, ac mai undeboli a bargeinio ar y cyd yw'r ateb – ond awgrymodd na fyddwn yn gweld twf yn y meysydd pwysig hyn heb ymyrraeth polisi.

  Tynnodd Nisreen sylw at ddau ddiwydiant lle gallai codi ein lleisiau gyda'n gilydd ac undeboli wneud gwahaniaeth mawr – lletygarwch a thwristiaeth. Dywedodd fod y rhain yn ddwy elfen hanfodol o economi Cymru, ond bod gan y 100,000 o weithwyr yn y diwydiannau hyn yng Nghymru lefelau undeboli isel a llais cyfunol gwan ar hyn o bryd, ac mae gwaith ansicr fel contractau dim oriau a chyflogau isel yn gyffredin.

Dywedodd Nisreen fod cwmnïau yn y diwydiannau hyn wedi dweud nad yw'r modelau busnes sy'n dominyddu'r diwydiannau hyn ar hyn o bryd yn caniatáu gwell amodau i weithwyr. Felly, mae'r TUC o'r farn na ddylai'r Llywodraeth barhau i ariannu modelau busnes nad ydynt yn caniatáu ar gyfer gwaith teg, ac yn hytrach, dylent droi at fodelau amgen fel cwmnïau cydweithredol undebol.

- *Sara Burch, Undeb Credyd Gateway*
  Trafododd Sara brofiadau undebau credyd ledled Cymru a'u hymateb i'r argyfwng, ac yn benodol ei hundeb credyd ei hun, sef Gateway. Dywedodd y gwnaeth bopeth newid pan ddechreuodd y cyfyngiadau symud, ac y bu'n rhaid iddynt drosglwyddo'n sydyn i wasanaeth ar-lein. Trafododd Sara'r "gwahaniaeth undeb credyd", wrth iddynt geisio gwasanaethu eu haelodau; rhyddhau cynilion lle bo angen, cadw golwg ar aelodau oedrannus, a chynyddu lefelau cynilion.
  Trafododd sut roeddent wedi agor cyfrifon ar gyfer grwpiau cymunedol, a gweithio gydag aelodau allweddol o'r economi sylfaenol. Dywedodd y bydd heriau hen a newydd yn y dyfodol, ond mae undebau credyd ledled Cymru eisiau gweithio gyda'i gilydd, cyfnewid arfer gorau a chyfuno'u hadnoddau, i gamu ymlaen a pharhau i gefnogi cymunedau ledled Cymru yn ystod y cyfnod hwn.

- *Paul O'Hara, Drive – Tacsis Caerdydd*
  Soniodd Paul am brofiad ei fenter gymdeithasol yn camu ymlaen ac yn diwallu anghenion eu gweithwyr a'r gymuned yn ystod argyfwng Covid-19. Dywedodd eu bod wedi colli 95% o'u gwaith a archebwyd ymlaen llaw pan ddechreuodd yr argyfwng, ond penderfynon nhw fel grŵp ddarparu teithiau siopa am ddim i'r henoed, defnyddio cynilion y grŵp i dalu'r gyrwyr, a rhoi gostyngiad o 25 y cant i weithwyr allweddol, gan gynnwys y rheini y tu allan i'r sectorau iechyd a gofal sy'n gweithio mewn ffatrïoedd a diwydiannau a oedd yn ein cadw i fynd yn ystod y cyfyngiadau symud.

  Fe wnaethant ddarganfod eu bod wedi denu cwsmeriaid newydd yn ystod y cyfnod hwn, a nawr, gyda'r gymdeithas a'r economi yn dechrau ailagor, roedd hen gwsmeriaid wedi dechrau dychwelyd. Soniodd Paul am ei obaith na fydd y cynnydd mewn ysbryd cymunedol a welsom yn ystod y cyfnod hwn yn mynd yn angof ac y gellir manteisio arno er budd cymdeithasol ac economaidd.

Cwestiynau a chrynodeb o'r drafodaeth

- Trafododd Derek Walker, Prif Swyddog Gweithredol Canolfan Cydweithredol Cymru, y cyfleoedd y gall argyfwng Covid-19 eu cyflwyno, ond soniodd bod perygl yn byddwn yn llithro yn ôl i'r hen drefn. Dywedodd y gall y mudiad sy'n tyfu ddylanwadu ar yr hyn a ddaw nesaf i adeiladu gwlad well. Soniodd am y nifer cynyddol o grwpiau cymorth cydfuddiannol ledled Cymru, a gofynnodd sut y gallwn eu cefnogi ac adeiladu ar y datblygiadau hyn. Cyfeiriodd at adroddiad "Owning the Future" y Blaid Gydweithredol a'r weledigaeth a'r cynllun gweithredu ar gyfer y sector menter gymdeithasol a gynhyrchwyd gan y Tasglu Mentrau Cymdeithasol. Pwysleisiodd fod angen newid systemig arnom, yn hytrach na phrosiectau newydd, gyda ffordd newydd o weld yr economi ac o wneud penderfyniadau

Wales Co-operative Centre
Canolfan Cydweithredol Cymru

economaidd.

- Trafododd y rhai oedd yn bresennol y ffordd orau o hyrwyddo mentrau cymdeithasol a chwmnïau cydweithredol presennol. Roedd rôl sefydliadau addysg wrth ymgysylltu â phobl ifanc yn rhan allweddol o hyn. Trafododd y grŵp sut y mae'n rhaid i addysg busnes/economeg/entrepreneuriaeth gynnwys mentrau cymdeithasol, ac y dylai ddathlu entrepreneuriaid cymdeithasol lleol nid biliwnyddion enwog pell yn unig. Trafododd y grŵp yr arwyddion cadarnhaol, gyda phwysigrwydd ystyriaethau moesegol sy’n seiliedig ar werthoedd i bobl ifanc. Trafododd y grŵp arwyddion cadarnhaol yr “Hack of Kindness” yn Wrecsam a'r sesiynau Hackathon ledled Cymru.

- Trafododd y grŵp bwysigrwydd cysylltu'r mudiad cydweithredol ag ymgyrchoedd perthnasol eraill ar amgylcheddaeth, tlodi a lleoliaeth. Cytunwyd bod llawer o orgyffwrdd yn barod, a bod datblygu a meithrin perthnasoedd cadarnhaol yn bwysig iawn. Roedd ymgysylltiad y cyhoedd â'r economi sylfaenol yn hollbwysig, gyda chefnogaeth ar gyfer cynlluniau prynu’n lleol. Pwysleisiodd y grŵp na allwn dybio y bydd hyn yn parhau am byth, a rhaid i ni weithio i wneud defnydd moesegol yn haws.

DIWEDD